

COMMUNICATION STUDIES. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 502/504:316.77

[http://doi.org/10.31548/philolog13\(3\).2022.007](http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.007)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ FUNCTIONAL PARAMETERS OF ENVIRONMENTAL COMMUNICATION

С. В. ХАРЧЕНКО, доктор філологічних наук, доцент,
S. V. KHARCHENKO, Doctor of Philology, Associate Professor

E-mail: lucynka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор
V. D. SHYNKARUK, Doctor of Philology, Professor

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Анотація. Актуальність. Статтю присвячено екологічній комунікації, що досить давно функціонує у світовому часопросторі. Мета розвідки — проаналізувати обсяг поняття «екологічна комунікація», з'ясувати функції екологічної комунікації, її суб'єктів, особливості, види, проаналізувати наявні моделі екологічної комунікації, виявити найбільші віртуальні майданчики для екокомунікації.

Методи. У дослідженні використано низку загальнонаукових та лінгвістичних методів. Зокрема, методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції, описовий метод застосовано для обґрунтування теоретичної бази дослідження та узагальнення власних спостережень. Термінологічний аналіз застосовано до дефініцій поняття «екологічна комунікація», що функціонують у науковому дискурсі та інтернет-просторі. Зіставний метод використано для порівняння моделей екологічної комунікації. За допомогою методу комунікативно-прагматичного аналізу визначено функції екологічної комунікації.

Результати дослідження та їх обговорення. Визначено, що явище екологічної комунікації має наукове опрацювання не однакоє в різних мовних традиціях. Зіставлено функціонування поняття «екологічна комунікація» (environmental communication) в англійськомовній та українськомовній наукових парадигмах і медіапросторі: в англійськомовному дискурсі спостережено однакоє або подібне трактування цього поняття, натомість в українськомовному науковому дискурсі його використовують у трьох різних значеннях, які, однак, мають спільну сему. Запропоновано уточнену дефініцію розглянутого поняття.

Установлено форми екологічної комунікації (громадська, групова, міжособистісна) та її види (безпосередня й опосередкована, формальна і неформальна, спонтанна і запланована, усна, писемна і візуальна, вербальна і невербальна, особиста і міжособистісна), а також описано її суб'єктів, підкреслено її двосуб'єктність і міждисциплінарність, конвергентність, циклічність.

Вирізнено функції екологічної комунікації, зокрема власне комунікативну, гносеологічну, конституційно-сприйняткову, інтерактивну, прагматичну. Розглянуто моделі будови — лінійну й конвергентну — екологічної комунікації як субєди загальної комунікації.

Розглянуто освітні й наукові майданчики для обміну інформації екологічної спрямованості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в такому: встановити ієрархічні зв'язки між поняттями «екологічна комунікація» та «екологічний дискурс»; виявити співвідношення текстів функціональних стилів в екологічному дискурсі, структуру українського екологічного дискурсу тощо.

Ключові слова: екологічна комунікація, екологічна інформація, довкілля, проблематика, екокомунікатор.

© С. В. Харченко, В. Д. Шинкарук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 13, № 2, 2022

Природа є загальна і правдива вчителька... Лише не перешкоджай їй, а коли можеш, усувай перешкоди та ніби прочищуй їй шлях.

Григорій Сковорода

Актуальність (Introduction). Ще 1886 року на позначення взаємин між людиною і природою з'явився неологізм «екологія», що його у книзі «Generelle Morphologie der Organismen» («Загальна морфологія організмів») запропонував Ернст Гекель, німецький біолог і філософ. А через понад 100 років, термінологізувавшись і розширивши свою семантику, він став одним із найпопулярніших і найуживаніших слів. Однак взаємини людини і природи хвилювали людство чи не від самих його початків. Це відобразилося у віруваннях, у крилатих висловах і зберіглося в різних джерелах. Наприклад, у латинських афоризмах *Etiam post malam segētem serendum est* (Навіть після поганого врожаю потрібно сіяти), *Homīni cibus utilissimus est simplex* (Проста їжа – найбільш корисна для людини), *Mala herba cito crescit* (Погана рослина швидко росте), *In vino veritas, in aqua sanitas* (Істина у вині, здоров'я у воді).

Про те, щоб жити в гармонії з природою, бути залюбленим у природу і бути відповідальним господарем на землі нагадує людині Бог, тому і у Святому Письмі читаємо: *Шість років засіватимеш твою землю і збиратимеш урожай. А на сьоме літо залиши її перелогом і дай одпочити...* (Вих. 23:10-11), тобто з повагою стався до землі, яка тебе годує, шануй її, бережи. Берегти закликає Біблія і найменше Боже створіння. Як ось: *«Коли трапиться тобі по дорозі пташе гніздо... з пташенятами або яйцями, і мати сидить на пташенятах чи яйцях, не бери матері з маленькими; ти мусиш пустити матір на волю, а пташенят можеш взяти для себе, щоб тобі було добре й ти довго жив на світі* (Втор. 22:6-7).

Філософи також роздумували над взаєминами між людиною і природою, про гармонію між ними. Згадаймо сповнену символізму збірку «Сад божественних пісень» Григорія Сковороди, де знаходимо авторове одкровення: *О діброво! О зелена! Моя матінко свята! Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.*

Турботою (справжньою чи удаваною)

про довкілля пронизано людство протягом останніх півтори сотні років. Промислові революції загострили взаємини людини і природи, погіршивши природний баланс між використаним і відтвореним, що і стало причиною катастрофічної деградації довкілля в масштабах біосфери, а також загрозою навкіллю і здоров'ю людини. Комунікація про способи подолання цієї кризи та усунення (або послаблення тиску) загроз привели світ до Цілей сталого розвитку [10, с. 6–9], які між собою взаємопов'язані, взаємозумовлені. Вони комплексні та неподільні, зрівноважують три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний [11].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Незважаючи на те, що екологічна комунікація відносно молодий напрям дослідження, у поле зору науковців потрапляють як загальнотеоретичні питання, так і практичні аспекти.

З-поміж теоретичних праць виразно вирізняються ті, де розглядають змістове наповнення поняття «екологічна комунікація» і засади його витлумачення [14, с. 9, 18; 15, с. 4; 19; 21, с. 343; 23; 26], як структуру має екологічна комунікація та як взаємодіють елементи цієї структури [16; 17; 26]. Осмислюють можливі змістові трансформації екологічної комунікації в умовах постіндустріального та інформаційного суспільства, а проблеми вивчення екологічної комунікації розглядають через дослідження екологічної інформаційної системи, які визначає трансформацію моделей та шляхів передання інформації про довкілля [27, с. 148].

Публікації останніх років у закордонних виданнях вказують на пріоритетність прикладних аспектів у вивченні екологічної комунікації. Зокрема:

– досліджували сучасні аспекти вивчення екологічної комунікації, переосмислюючи стан її функціонування у зв'язку змінами дефініції в умовах інформаційного суспільства [27];

– вивчали інструменти стратегічних комунікацій, які дозволяють ефективно

створювати й оприлюднювати важливу інформацію і яка має вагомий вплив на цільову аудиторію для вирішенню екологічних проблем на національному та локальному рівнях, основні характеристики стратегічної комунікації в екологічній сфері [6; 20], а також альтернативні комунікаційні моделі як засіб зміцнення мереж як для діалогу, так і для соціальних дій у екологічній комунікації [17];

– перевіряли, чи впливає формат заголовка на ймовірність того, що учасники виберуть статтю про екологію (над статтями про розваги, спорт і бізнес), чи впливає формат заголовка на сприйняття довіри до заголовка, чи вважали учасники на основі прочитаного заголовку історію справжньою новиною, фейковою новиною, сатирою чи чимось іншим, чи вплинув формат заголовка на оцінку учасників щодо того, наскільки достовірною, на їхню думку, буде історія на основі заголовка, чи впливає формат заголовка на те, наскільки учасники очікують залучення до історії [18];

– шукали в науковій площині відповіді на питання, як комунікація адміністрації Національного парку «Шварцвальд» (Федеративна Республіка Німеччина) та надані нею можливості участі вплинули на прийнятність до його створення в 2014 році та як прийнятність змінилася після цього, на підставі чого підготовлено рекомендації з формування позитивної прийнятності природоохоронних територій від початку надання їм такого статусу [15];

– аналізували роль соціальних мереж у спілкуванні між суб'єктами екологічної комунікації — громадськими організаціями, представниками підприємств і владних структур, експертів з питань довкілля, вказуючи на те, що соціальні мережі розвиваються як генератор громадянської активності, їх ще недостатньо використовують і (не)враховують органи місцевого самоврядування різних рівнів [1], а також висвітлили комунікаційні та інформаційно-роз'яснювальні роботи в межах виконання міждисциплінарного проєкту «Чудеса Меконгу», що є важливими для підвищення обізнаності широкої громадськості щодо питань збереження [22];

– обговорювали значення подкастингу (на прикладі подкасту Breaking

Green Ceilings (<https://podcasts.apple.com/us/podcast/breaking-green-ceilings/id1498127526>)) як платформи, щоб обговорювати екологічні проблеми, щоб продемонструвати способи пояснення екологічних проблем та запропонувати вирішення постійних проблем, з якими часто стикаються екологи, а також щоб ділитися історіями, які часто не висвітлюються в освітніх системах і в основних ЗМІ [25].

Мета (Purpose) — проаналізувати обсяг поняття «екологічна комунікація», з'ясувати функції екологічної комунікації, її суб'єктів, особливості, види, проаналізувати наявні моделі екологічної комунікації, виявити найбільші віртуальні майданчики для екокомунікації.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research).

У дослідженні використано низку загальнонаукових та лінгвістичних методів. Зокрема, методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції, описовий метод застосовано для обґрунтування теоретичної бази дослідження та узагальнення власних спостережень. Термінологічний аналіз застосовано до дефініцій поняття «екологічна комунікація», що функціонують у науковому дискурсі та інтернет-просторі. Зіставний метод використано для порівняння моделей екологічної комунікації. За допомогою методу комунікативно-прагматичного аналізу визначено функції екологічної комунікації.

Результати дослідження та їх обговорення (Results of the research and their discussion). Екологічна комунікація — окремий самостійний вид комунікації, виділюваний за тематичною орієнтованістю. Екологічна комунікація охоплює кілька аспектів: екологічний, природоохоронний, технологічний, соціальний, політичний.

Екологічна комунікація як самостійний трансдисциплінарний — на межі екології, комунікативістики, політології, психології, соціології, культурології, економіки, управління ризиками тощо — напрям виокремився у 80-х рр. XX ст. у Сполучених Штатах Америки [21, с. 343; 27, с. 146-147]. Екологічна комунікація відбувається в системі «людина — природа — суспільство».

Як витлумачують розглядуване поняття в англійськомовній науковій літературі?

1. Як способи взаємин людей в аспекті природи, способами взаємин людини і природи [21, с. 343].

2. Як таку, що передбачає застосування комунікаційних підходів, принципів, стратегій і методів для управління та захисту довкілля [16, с. 4].

3. Як різні форми міжособистісної, групової, суспільної, організаційної і масової комунікації, що формують соціальний діалог про екологічні проблеми та шляхи їх вирішення [23].

4. Як прагматичний і конструктивний механізм, що репрезентує символічну дію передавання інформаційного повідомлення від джерела до отримувача, який формує деяке середовище і забезпечує розуміння людиною того, що екологія — це її взаємини з довкіллям [14, с. 9].

У зарубіжній комунікативістиці поняття «екологічна комунікація» поступово розширилося і його витлумачують як поширення інформації та впровадження комунікаційних практик, пов'язаних з довкіллям; як широке поле, що охоплює дослідження та практику того, як різні суб'єкти (наприклад, установи, держави, люди) взаємодіють щодо тем, пов'язаних із довкіллям, і як культурні продукти впливають на суспільство в екологічному аспекті [19].

Натомість в українському медіапросторі це поняття перебуває на стадії свого змістового становлення. Його використовують щонайменше в трьох значеннях:

1. Екологічна комунікація — передавання наявними каналами інформації на екологічні теми, обмін екологічною інформацією, вплив на громадську, політичну думку. Екологічну інформацію витлумачують як будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про:

а) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими;

б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті а), і аналізі затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища;

с) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені вище в підпункті б) [3; 5]

2. Екологічна комунікація як синонім до поняття «еколінгвістика». Еколінгвістику ще називають «екологія мови» або «екологічна лінгвістика», «мовна екологія» або «лінгвістична екологія / лінгвоекотологія» [4] і витлумачують як розділ мовознавства на межі соціо- та психолінгвістики й лінгвістичної філософії, спрямований на розгляд мови як складника системи взаємного існування людини, суспільства і природи, виділяючи такі напрями: 1) дослідження мовної картини світу; 2) вивчення причин мовного розмаїття, його типології й функціональності; 3) аналіз факторів, які впливають на зникнення мов; 4) систематизація екологічних і неекологічних елементів мовних систем; 5) аналіз текстів із проблем охорони довкілля, дослідження екодискурсів, а також текстів навчальної спрямованості, націлених на виховання еко-грамотності; 6) аналіз психологічних, соціальних, гендерних чинників екокомунікації; 7) розгляд співвідношення екограмотності та мовної грамотності в контексті боротьби за чистоту мови [7, с. 138]. Еколінгвістика також функціонує як компонент системи «людина – природа – суспільство»

3. Екологічна комунікація як синонім до понять «коректна комунікація», «ненасильницька комунікація», «комунікація з вразливими групами населення» тощо (<https://marieclaire.ua/obshhestvo/top-3-m-yakih-navichok-dlya-zhorstkoyi-realnosti-vid->

nadi-pereviznik; <https://womo.ua/govorit-ta-chuti-mistetstvo-ekologichnoyi-komunikatsiyi/>; <https://m.facebook.com/events/930468464013261/>)

Екологічна комунікація – циркуляція екологічної інформації, що нею на міжособистісному, груповому, організаційному і масовому рівнях обмінюються учасники комунікативного процесу, провадячи діяльність, спрямовану на боротьбу за екологію.

На думку деяких дослідників [14, с. 18; 19], підставовими постулатами для витлумачення поняття «екологічна комунікація» є такі твердження:

- комунікація — форма символічного акта;
- переконання, взаємодію, поведінку людей щодо природи і проблем екології встановлює комунікація;
- місцем функціонування і розвитку екокомунікативного дискурсу є публічна сфера;
- публічна сфера, постійна комунікація на екологічні теми формують суспільну свідомість екологічних рішень, яка впливає на майбутнє, бо наступні покоління й успадковують наявні екологічні проблеми та можливі шляхи їх усунення, і шукають нові рішення.

На вершині цих постулатів бачення екологічної комунікації як виду символічних дій: «Фільми, сайти, фотографії, мистецтво, продукти ЗМІ та інші форми людської символічної поведінки впливають на нас. Вони пропонують по-іншому подивитися на світ, підтверджуючи або спростовуючи, заперечуючи наші цінності. Це допомагає нам орієнтуватися між подіями, досвідом, людьми і, що найважливіше, обирати. Тому різні люди по-різному сприймають символічну цінність природи» [14, с. 23].

Екологічна комунікація – це комунікація на екологічні теми в різних формах: міжособистісного, групового, громадського спілкування, тобто обмін з прагматичною і визначеною метою екологічною інформацією між різними суб'єктами. За допомогою екологічної інформації регулюють відношення між зацікавленими групами, відбувається екологізація людей і всієї життєдіяльності суспільства. Однак на першому місці — взаємодія людини з довкіллям. Це стало

поштовхом до появи інвайронменталізму — сучасної ідеологічної орієнтації, спрямованої на збереження довкілля, на поліпшення умов існування соціуму і прийнятне розв'язання складної сукупності екологічних проблем [Енц.філос., с. 239], прихильників цієї ідеології називають інвайронменталістами.

Розрізняють безпосередню й опосередковану, формальну і неформальну, спонтанну і заплановану, усну, писемну і візуальну, вербальну і невербальну, особисту і міжособистісну [1; 19]. Окрім того, екологічна комунікація може бути фаховою і нефаховою. Нефаховою екокомунікацією, з одного боку, можна вважати розмови за філіжанкою кави про екологію, стосунки з природою (найнижчий — побутовий рівень), а з іншого — нефахова екокомунікація стає діяльністю за покликанням як зі знаком плюс (пристрасний захист довкілля), так і зі знаком мінус (пристрасне заперечення охорони довкілля). Зрештою, кожен, хто бере участь в будь-який спосіб в інформуванні інших про стан довкілля, участь у дискусіях, дебатах, той долучається до екологічної комунікації, стає її екокомунікатором, незалежно від того, для нього екологічна тематика — предмет фахової діяльності чи ні. Суб'єктами екологічної комунікації, або екокомунікаторами, можуть бути окремі особистості (пересічні громадяни, політичні чи громадські лідери, лідери екологічних («зелених») рухів, науковці), соціальні групи (наукові товариства, територіальні громади місцевостей з екологічними проблемами), неурядові екологічні організації, інститути влади й урядові екологічні організації, політичні партії, рухи, організації, бізнес і виробництво (корпорації, промислові підприємства тощо), профспілки, релігійні установи і, безсумнівно, засоби масової інформації.

З-поміж названих суб'єктів фаховими екокомунікаторами можуть бути органи державної влади й урядові екологічні організації, бізнес, «зелені» рухи, інвайронменталісти й антиінвайронменталісти, науковці, природоохоронні організації, медіа тощо.

Діяльність талановитих нефахових екокомунікаторів формує громадську

думку, впливає на прийняття політичних, економічних тощо рішень на користь охорони довкілля. І хоча діяльність екожурналістів та екологічних активістів часто пов'язана з небезпекою для життя (наприклад, Роман Ратушний), однак вона може здобути і найвище поцінування: Ел Ґор, колишній віце-президент Сполучених Штатів Америки, разом з Міжурядовою групою експертів ООН зі зміни клімату 2007 року отримав Нобелівську премію миру за їхню роль у боротьбі з глобальним потеплінням [2]. Це, очевидно, дає підстави назвати його найуспішнішим екокомунікатором, що привертає увагу громадськості до проблеми кліматичних змін на планеті Земля.

Дослідження з екологічної комунікації міждисциплінарні (про це вже йшлося попередню). У них вивчають, наприклад, роль, методи та вплив комунікації в екологічних, природоохоронних ситуаціях, питаннях сталого розвитку тощо. Робота в цій галузі стосується кількох взаємопов'язаних вимірів комунікації.

На думку дослідників екологічної комунікації, предмет її вивчення є питання, які ґрунтуються на загальновідомій формулі Лассвелла «хто? повідомляє що? яким каналу? кому? ефект?» [1; 23; 26], зокрема:

– хто суб'єкти екологічної комунікації, хто бере участь в обговореннях?

– чому одних слухають і чують, а іншими легковажають?

– які екологічні, природоохоронні проблеми та їхні аспекти обговорюють і чому самі ці?

– які наслідки будуть у разі невирішення конкретної екологічної проблеми?

– де і коли відбувається спілкування з актуальних проблемних екологічних питань і в яких формах, контекстах, дискурсах?

– як контексти і дискурси впливають на можливості розв'язання проблемних питань? чи є обмеження?

– які мовні засоби використовують? чому використовують певні слова,

метафори, зображення, фрейми, музику, мистецтво, розповіді тощо і як вони впливають на тих, хто чує і бачить ці повідомлення?

– як саме потрібно спілкуватися на екологічні теми?

Основна мета сфери екологічної комунікації — розпізнавати та просувати передові природоохоронні практики, практики сталого розвитку. Це має відбуватися постійно.

Екологічна комунікація виконує кілька функцій, з-поміж яких основними вважаємо:

– власне комунікативна функція полягає в тому, що вона забезпечує різними формами циркулювання в суспільстві екологічної інформації, покращення і поглиблення екологічних, природоохоронних знань громадян;

– ґносеологічна функція полягає в тому, що працюючи над екологічною проблемою, ми спираємося на вже наявний, накопичений досвід інших фахових і нефахових комунікаторів;

– конституційно-сприйняттєва функція виявляє себе у створенні сенсу, у рефлексіях над отриманою інформацією, у формуванні в людей розуміння проблем екології, природи і людини в природі, тобто під час комунікації у свідомості людей з'являються нові системи, нові цінності, ідеології, погляди на природу і довкілля;

– інтерактивна (діяльнісна) функція передбачає певний вплив на інших людей, зміну їх поведінки та діяльності (наприклад, співпраці для вирішення конфліктів, ухвалення законодавства чи оскарження), вплив на громадську думку;

– прагматична функція охоплює процеси навчання, попередження, переконання і співпраці.

Дослідники працюють і над визначенням оптимальної моделі екологічної комунікації. Ще 1971 року Пітер Сендмен запропонував одну з моделей екокомунікації (рис. 1), поклавши в основу освітню і рекламну моделі [26], вважаючи, що таке поєднання потужніше впливатиме на цільову аудиторію.

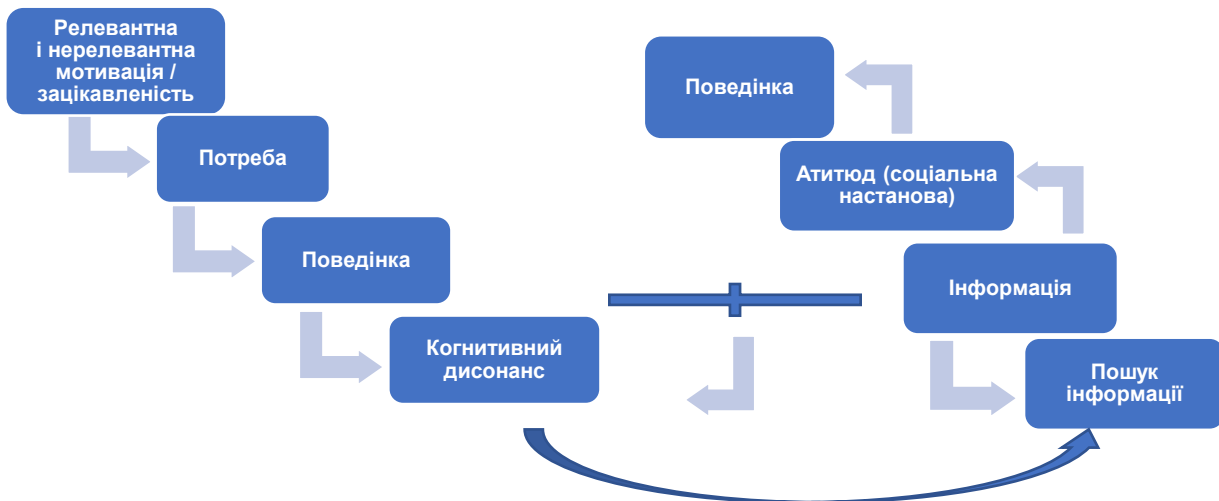

Рис. 1. Модель екологічної комунікації П. Сендмена

У чому суть кожної моделі і як їх поєднано?

В основі рекламної моделі мотивація, адже суб'єкт (комунікатор) пропонує адресатові деякі потенційні вигоди. Саме мотив – це те, що призводить до діяльності і пов'язане із задоволенням потреб. Ця модель передбачає циклічність, бо багаторазове повторення інформації різними комунікативними способами формує і навіть закріплює у свідомості адресата нові настанови.

Відповідно до освітньої моделі на основі інформації, що надходить від суб'єкта (комунікатора) до адресата, з'являється внутрішній стан психологічної готовності чи прихильності людини до дії, що передують деякій активності в конкретній ситуації.

П. Сендман пропонує [26], щоб зацікавити аудиторію, розпочати комунікацію з того, чому потрібно отримувати екологічну інформацію (реальна мотивація). Зацікавленість закономірно викликає потребу, наприклад, в додатковій, уточнювальній тощо інформації, що зумовлює її пошук, впливаючи на екологічну поведінку особистості. Отримана

інформація може спровокувати когнітивний дисонанс, який можна усунути, наприклад, через пошук нової інформації. З іншого боку, отримана інформація під час формальної, неформальної чи інформальної освіти чи з будь-якого доступного джерела може змінити спочатку соціальні настанови особистості, а потім і її поведінку.

Це лінійна модель екологічної комунікації. На думку О. Флора, до лінійних моделей варто ставитися обережно, оскільки базуються на механістичному поясненні явища [16]. Лінійна модель віддає ініціативу комунікації уряду та відводить другорядну роль його виборцям. Натомість він підтримує конвергентну модель екологічної комунікації, що подає комунікацію як циклічну й інтерактивну, де однаково важливі і повідомлення, і зворотний зв'язок, де суб'єкт (комунікатор) й адресат як учасники процесу спілкування співрівні, а основною метою або функцією комунікаційного процесу є взаєморозуміння. На нашу думку, конвергентна модель коректніша, вона відображає особливості екологічної комунікації.

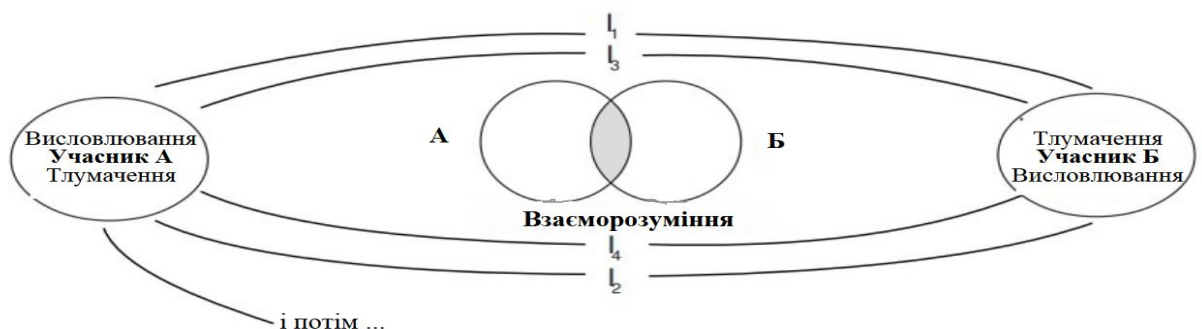

Рис. 2. Конвергентна модель екологічної комунікації [Flor, с. 24]

© С. В. Харченко, В. Д. Шинкарук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 13, № 2, 2022

На думку науковців, процес спілкування завжди починається з відправної точки «і потім...», щоб нагадати про те, що було раніше. Учасник А перед тим, як поділитися інформацією (I_1) з учасником Б, може (не) розглядає це минуле. Учасник Б сприймає, інтерпретує інформацію від А, висловлює свою думку. Крім того, учасник Б може у відповідь створити інформацію (I_2) для обміну з А. Учасник А інтерпретує цю нову інформацію (I_3) на ту саму тему. Учасник Б інтерпретує цю інформацію, і вони продовжують цей процес ($I_4...n$), поки один або обидвоє не переконуються, що вони досягли достатнього взаємного розуміння щодо теми для досягнення поставленої мети. Кожен учасник також тлумачить свою інформацію, знаходить найкращі способи вираження для себе.

Конвергентна модель екологічної комунікації підкреслює її особливість: вона двосуб'єктна, адже передбачає обов'язковий зворотний зв'язок. Крім того, суб'єкти екологічної комунікації є одночасно й об'єктами, оскільки діють, реагують на дію, впливають один на одного.

В науковій літературі може натрапити і на моделі вузькоспеціалізованої, часткової екологічної комунікації, як наприклад, модель екологічної комунікації з гендерною перспективою у вирішенні екологічних конфліктів у міській місцевості (дослідження ролі жінок-активісток у сталому управлінні екологічними конфліктами) [12] або модель екологічного комунікаційного планування в розробці екотуризму в регіоні Бенгаліс, Індонезія [28, с. 15].

Уже йшлося, що екологічна комунікація міждисциплінарна, конвергентна, циклічна, вона формує суспільну екологічну свідомість сучасників, однак екологічні проблеми потребують нових рішень. Саме на виховання трансформаційних агентів, які глибоко розуміють екологічні проблеми і здатні здійснювати соціально відповідальні зміни, і спрямована «Екологічна комунікаційна педагогіка і практика» [24]. У цьому виданні введено нову концепцію «переговорника знань» як спосіб переконцептуалізації ролі студентів у навчальному процесі, щоб допомогти студентам дослідити роль

екологічних комунікаторів у публічному дискурсі, завдяки чому студенти бачать складність екологічних проблем, знайомляться з різними поглядами на неї, які сприяють громадській дискусії щодо екологічних проблем [там само, с.12]. Важливо, що тут подано різноманітні практики навчання екологічної комунікації, починаючи від мережевих цифрових просторів і закінчуючи практиками, заснованими на мистецтві (наприклад: навчання студентів через громадські проекти, використання оповідання як засобу «трансформації особистості та спільнот» та ін.) [там само, с. 159]. З'являється екологічна освіта і в Україні [10, с. 24-30]. Наприклад, на освітній платформі Prometheus (<https://prometheus.org.ua/>) можна безкоштовно пройти неформальне навчання на таких курсах, як «Журналістські розслідування, адвокація і протидія корупції у сфері екології», «Екопрактики для сільського господарства та громад», «Як діяти далі: Бізнесу про сталий розвиток», «Як діяти далі: Державним службовцям про сталий розвиток», «Побутові відходи – дій зараз!» та ін. Власне, завдання екологічної освіти в тому, щоб кожен міг усвідомити загальнолюдські цінності, щоб кожен знав, чому і як порушують природну рівновагу, щоб розуміли наслідки порушення цієї рівноваги, щоб цінували природу і берегли її для своїх дітей.

Існують університетські курси та програми з екологічної комунікації, комунікаційні платформи і дослідницькі центри, присвячені її вивченню, наукові журнали, присвячені розглядуваній темі, і книги з різних аспектів цієї галузі. Наприклад, платформи з подібними назвами:

– *The International Environmental Communication Association* (<https://theieca.org/>) — асоціація, створена 2011 року, але пройшла шлях від перших конференцій з питань комунікації і довіклля, що їх проводили раз на два роки (від 1991 р.), до створення майданчика для спілкування з питань довіклля — професійного журналу «Environmental Communication»;

– *International Communication Association* (<https://www.icaheadq.org/group/envirocomm>)

— академічна асоціація для науковців, які займаються вивченням, викладанням і застосуванням усіх аспектів опосередкованої комунікації на міжнародному рівні, сприяє дослідженням у цій галузі, де функціонує підрозділ Divisions: Environmental Communication, що є засобом для просування екологізації ICA у сферах стипендій та освіти, щоб допомогти науковцям із комунікації покращити екологічну ефективність їхніх університетів, медіа-індустрії та екологічних організацій; підрозділ підтримує членів асоціації, що інтегрують принципи сталого розвитку у викладання.

— *Центр екологічних ініціатив «Екодія»* (<https://ecoaction.org.ua/>) — громадська організація, яка об'єднує експертів та активістів навколо ідеї збереження довкілля через вплив на прийняття рішень, передусім у боротьбі за енергоефективність, відновлювану енергетику, протидію зміні клімату, за чисте повітря для всіх, розвиток сталого транспорту і сільського господарства України.

Зауважимо, що фундація Green Web Foundation (має два офіси: у Берліні (Німеччина) і Вагенінгені (Нідерланди), <https://www.thegreenwebfoundation.org/>) модерує електронний каталог екологічних хостингових компаній. Для реєстрації в цьому каталозі компанія повинна довести, що вебсайт є справжнім екологічним провайдером і фактичним зеленим користувачем. Це можна зробити надавши докази або використання зеленої енергії або суворого обліку викидів вуглецю. Наявність такого електронного каталогу спрощує пошук неурядових екологічних компаній, організацій, екологічної інформації тощо.

Результати наукових досліджень можна оприлюднити в спеціалізованих виданнях з екологічної комунікації:

Список використаної літератури

1. Гузенко Т. А. Посилення ролі соціальних мереж в екологічній комунікації. Наукові записки [Української академії друкарства]. 2012. № 3. С. 15-23. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_3_5

2. Гор вписав своє ім'я в історію людства, як нобелівський лауреат

— *The Journal of Environmental Education*

(<https://www.tandfonline.com/journals/vjee20>), що публікує педагогічні дослідження в галузі екологічної та сталої освіти, формальної та неформальної, від раннього дитинства до вищої та професійної освіти;

— *Environmental Communication* (<https://www.tandfonline.com/journals/renc20>), є який забезпечує форум для міждисциплінарних досліджень і аналізування багатьох вузлів між комунікацією, ЗМІ, суспільством і проблемами довкілля.

Висновки. Явище екологічної комунікації досить давно функціонує у світовому часопросторі, однак його наукове опрацювання не однакове в різних мовних традиціях. В англійськомовній науковій парадигмі і медіапросторі, незалежно від країни, спостережено однакове або подібне потрактування поняття «екологічна комунікація» (environmental communication). В українськомовному науковому дискурсі та медіапросторі виявлено три різні тлумачення цього поняття, хоча й мають спільну сему.

Екологічній комунікації характерний деякий набір виконуваних функцій: власне комунікативна, гносеологічна, конституційно-сприйнятева, інтерактивна, прагматична. Екологічна комунікація як субвид загальної комунікації має свою модель будови. Коректнішою вважаємо саме конвергентну, а не лінійну модель.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в такому: встановити ієрархічні зв'язки між поняттями «екологічна комунікація» та «екологічний дискурс»; виявити співвідношення текстів функціональних стилів в екологічному дискурсі, структуру українського екологічного дискурсу тощо.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2007-10-12-voa7-86908992/222801.html>

3. Довкілля проблема в публічному інформаційному просторі України (ГО «Міжнародний інститут міждисциплінарних інноваційних досліджень»). Київ: ТОВ «ЕЛ.БІ.АЙ.», 2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/dovkillieva-problematyka2021_dodanoposylannya.pdf

4. Ключко С. О. Поступ еколінгвістики в Україні: аналітичний огляд. Система і структура східнослов'янських мов. 2017. Вип. 12. С. 3-18. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-4)
5. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
6. Кононенко, І. (2022). Стратегічна комунікація в екологічній сфері. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 1(61), 25-30.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
8. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектура, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. Київ : Видавець Паливода А. В., 2010. 351 с.
9. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
10. Харченко С., Навальна М., Костриця Н., Балалаєва О., Фомина Г. Інформаційний супровід «навчання впродовж життя» в контексті сталого розвитку: колективна монографія ; за ред. проф. В. Шинкарука. Київ : Міленіум, 2021. 156 с.
11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
12. Asteria, D., Suyanti, E., Utari, D., & Wisnu, D. Model of Environmental Communication with Gender Perspective in Resolving Environmental Conflict in Urban Area Study on the Role of Women's Activist in Sustainable Environmental Conflict Management. *Procedia Environmental Sciences*. 2014. Vol. 20. P. 553-562

13. Brulle Robert J. From Environmental Campaigns to Advancing the Public Dialog: Environmental Communication for Civic Engagement, *Environmental Communication*, 2010. Vol. 4:1. P. 82-98.
14. Cox R. J., Phaedra C. Pezzullo. *Environmental Communication and the Public Sphere*. Fourth Edition. Washington, D. C. : SAGE Publications, Inc., 2021. 443 p.
15. Fienitz Melina, Busse Maria, Fienitz Meike, Heiland Stefan, Analysing the impact of communication and public participation on the acceptability of Germany's Black Forest National Park, *Journal for Nature Conservation*, Volume 67, 2022.
16. Flor A. G. *Environmental Communication*. Quezon City: University of the Philippines Diliman, 2003. 325 p.
17. Harris U. S. Engaging communities in environmental communication. *Pacific Journalism Review* : Te Koakoa, 2017. Vol. 23 (1), 65-79.
18. Janét Kristina, Richards Othello & Landrum R. Asheley. Headline Format Influences Evaluation of, but Not Engagement with, Environmental News, *Journalism Practice*. 2022. Vol. 16:1, 35-55.
19. Karyotakis M-A, Antonopoulos N. Web Communication: A Content Analysis of Green Hosting Companies. *Sustainability*. 2021. Vol.13 (2). 495 p.
20. Lee DN, Hutchens MJ, Krieger JL. Resolving the Do/Do Not Debate: Communication Perspective to Enhance Sustainable Lifestyles. *Sustainability*. 2022. Vol.14(2). 796 p.
21. Littlejohn S. W., Foss K. A. *Encyclopedia of Communication Theory*. New Mexico: Sage Reference Publishing, 2003. 1192 p.
22. Loury EK, Eschenroeder JC, Seat L, Chea S, Chhut C, Kritsanavarin S, Lovgren S, Ramsay EG, Thao D, Hogan ZS. Communicating for Aquatic Conservation in Cambodia and Beyond: Lessons Learned from In-Person and Media-Based Environmental Education and Outreach Strategies. *Water*. 2021; Vol.13(13). P. 1853.
23. Meisner M. Environmental communication: what it is and why it matters <https://www.theieca.org/resources/environmental-communication-what-it-and-why-it-matters>
24. Milstein T., Pileggi M., & Morgan E.

(Eds.). Environmental Communication Pedagogy and Practice (1st ed.). Routledge. 2017. 298 p.

25. Mulki S., Ormsby A. A. Breaking Green Ceilings: podcasting for environmental and social change. *J Environ Stud Sci* 2022. 12. P. 18–27.

26. Sandmen P. Who Should Police Environmental Advertising? *Columbia Journalism Review*, January/February. 1972. P. 41–47.

27. Sukhenko, I. Екологічна комунікація: досвід переосмислення. *Communications and Communicative Technologies*. 2016. Вип. 24 (12). С. 146-148.

28. Yasir. Environmental Communication Planning in the Development of Mangrove Ecotourism in Bengkalis-Indonesia. *Proceedings of the International Conference of CELSciTech 2019 — Social Sciences and Humanities track (ICCELST-SS 2019). Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 373. P. 11-16.

References

1. Huzenko, T. A. (2012) Posylennya roli sotsial'nykh merezh v ekolohichnyi komunikatsiyi [Strengthening the role of social networks in ecological communication]. *Naukovi zapysky* [Scientific Notes]. [Ukrainian Academy of Printing]. Vol. 3, 15-23. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_3_5

2. Gor vpysav svoje im"ya v istoriyu lyudstva, yak nobelivs'ky laureate [Gore wrote his name in the history of mankind as a Nobel laureate] Retrieved from: <https://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2007-10-12-voa7-86908992/222801.html>

3. Dovkillyeva problematyka v publichnomu informatsynomu prostori Ukrayiny (HO «Mizhnarodnyy instytut mizhdystsyplinarnykh innovatsiynykh doslidzhen'») [Near-term issues in the public information space of Ukraine (GO "International Institute of Interdisciplinary Innovative Research")]. (2021). Kyiv: TOV «EL.BI.AY.». Retrieved from: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/dovkillyeva-problematyka2021_dodanoposylannya.pdf

4. Klochko, S. O. (2017) Postup ekolinhvistyky v Ukraini: analitychnyy ohlyad [The progress of ecolinguistics in Ukraine: an

analytical review]. *Systema i struktura skhidnoslov'yans'kykh mov* [System and structure of East Slavic languages]. Vol. 12. P. 3-18.

5. Konventsiya pro dostup do informatsiyi, uchast' hromads'kosti v protsesi pryynyattya rishen' ta dostup do pravosuddya z pytan', shcho stosuyut'sya dovkilliya (Orkhus'ka Konventsiya). [Convention on access to information, public participation in the decision-making process and access to justice in environmental matters (Aarhus Convention)] Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

6. Kononenko, I. (2022) Stratehichna komunikatsiya v ekolohichniy sferi. *Naukovi pratsi Mizhrehional'noyi Akademiyi upravlinnya personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnya*, (1(61), 25-30.

7. Selivanova, O. (2006) Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillya-K, 716.

8. Serazhym, K. (2010) Dyskurs yak sotsiolinhval'ne yavyshe: metodolohiya, arkhitektonika, variatyvnist': [na materialakh such. hazetn. publitsystyky]: monohrafiya [Discourse as a sociolinguistic phenomenon: methodology, architectonics, variability: [based on the materials of S. newspaper journalism]: monograph] Kyiv : Vydavets' Palyvoda A. V., 351.

9. Filosofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk : entsyklopediya [Philosophical encyclopedic dictionary: encyclopedia] (2002) NAN Ukrayiny, In-t filosofiyi im. H. S. Skovorody; holov. red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : Abrys. 742.

10. Kharchenko, S., Naval'na, M., Kostytsya, N., Balalayeva, O., Fomina, H. (2021). Informatsiynyy suprovod «navchannya vprodovzh zhyttya» v konteksti staloho rozvytku: kolektyvna monohrafiya [Informational support of "lifelong learning" in the context of sustainable development: collective monograph] za red. prof. V. Shynkaruka. Kyiv : Milenium, 156.

11. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrayiny na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 30 veresnya 2019 roku №

722/2019. [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

12. Asteria, D., Suyanti, E., Utari, D., & Wisnu, D. (2014) Model of Environmental Communication with Gender Perspective in Resolving Environmental Conflict in Urban Area Study on the Role of Women's Activist in Sustainable Environmental Conflict Management. *Procedia Environmental Sciences*, 20, 553-562.

13. Brulle Robert J. (2010) From Environmental Campaigns to Advancing the Public Dialog: Environmental Communication for Civic Engagement, *Environmental Communication*, 4:1, 82-98.

14. Cox, R.J., Phaedra, C. Pezzullo, (2021). *Environmental Communication and the Public Sphere*. Fourth Edition. Washington, D. C. : SAGE Publications, Inc., 443 p.

15. Fienitz, Melina, Busse, Maria, Fienitz, Meike, Heiland, Stefan, (2022) Analysing the impact of communication and public participation on the acceptability of Germany's Black Forest National Park, *Journal for Nature Conservation*, Volume 67.

16. Flor, A. G. (2003). *Environmental Communication*. Quezon City: University of the Philippines Diliman, 325 p.

17. Harris, U. S. (2017). Engaging communities in environmental communication. *Pacific Journalism Review* : Te Koakoa, 23(1), 65-79.

18. Janét, Kristina, Richards, Othello & Landrum, R. Asheley (2022). Headline Format Influences Evaluation of, but Not Engagement with, Environmental News, *Journalism Practice*, 16:1, 35-55.

19. Karyotakis, M-A, Antonopoulos, N. (2021). Web Communication: A Content Analysis of Green Hosting Companies. *Sustainability*.13(2), 495.

20. Lee, DN, Hutchens, MJ, Krieger, JL.

(2022). Resolving the Do/Do Not Debate: Communication Perspective to Enhance Sustainable Lifestyles. *Sustainability*. 14 (2), 796.

21. Littlejohn, S. W., Foss, K. A. (2003). *Encyclopedia of Communication Theory*. New Mexico: Sage Reference Publishing, 1192 p.

22. Loury, EK, Eschenroeder, JC, Seat, L, Chea, S, Chhut, C, Kritsanavarin, S, Lovgren, S, Ramsay, EG, Thao, D, Hogan, ZS. (2021). Communicating for Aquatic Conservation in Cambodia and Beyond: Lessons Learned from In-Person and Media-Based Environmental Education and Outreach Strategies. *Water*. 13(13). 1853.

23. Meisner, M. *Environmental communication: what it is and why it matters* Retrieved from: <https://www.theieca.org/resources/environmental-communication-what-it-and-why-it-matters>

24. Milstein, T., Pileggi, M., & Morgan, E. (Eds.). (2017). *Environmental Communication Pedagogy and Practice* (1st ed.). Routledge. 298 p.

25. Mulki, S., Ormsby, A. A. (2022) Breaking Green Ceilings: podcasting for environmental and social change. *J Environ Stud Sci* 12, 18–27.

26. Sandmen, P. (1972). Who Should Police Environmental Advertising? *Columbia Journalism Review*, January/February. P. 41–47.

27. Sukhenko, I. (2016). On environmental communications in the information society: with a view to launching reconsiderations. *Communications and Communicative Technologies*, 24(12), 146-148.

28. Yasir, (2019). *Environmental Communication Planning in the Development of Mangrove Ecotourism in Bengkalis-Indonesia*. Proceedings of the International Conference of CELSciTech 2019 — Social Sciences and Humanities track (ICCELST-SS 2019). *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol. 373. P. 11-16.

Abstract. Introduction. *The article is devoted to environmental communication, which has been functioning in the global space-time for a long time. The purpose of the survey is to analyze the scope of the concept of "environmental communication", to find out the functions of environmental communication, its subjects, features, types, to analyze the existing models of environmental communication, to identify the largest virtual platforms for environmental communication.*

Methods. A number of general scientific and linguistic methods were used in the research. In particular, the methods of analysis, synthesis, deduction, induction and the descriptive method are used to justify the theoretical base of the research and generalize the observations. The terminological analysis is applied to the definitions of the concept of "environmental communication" that function in the scientific discourse and the Internet space. The comparative method was used to compare models of environmental communication. Using the method of communicative-pragmatic analysis, the functions of environmental communication were determined.

Results and discussion. It was determined that the phenomenon of environmental communication has different scientific treatment in different language traditions. The functioning of the concept of "environmental communication" in the English and Ukrainian scientific paradigms and media space is compared: in the English discourse, the same or similar treatment of this concept is observed, on the other hand, in the Ukrainian scientific discourse, it is used in three different meanings, which, however, have a common seme. A refined definition of the considered concept is proposed.

The forms of environmental communication (public, group, interpersonal) and its types (direct and mediated, formal and informal, spontaneous and planned, oral, written and visual, verbal and non-verbal, personal and interpersonal) and its subjects are described, its dual subjectivity and interdisciplinary nature, convergence, cyclicity are emphasized.

The functions of environmental communication are distinguished, in particular communicative, epistemological, constitutional-perceptive, interactive, and pragmatic. Models of the structure – linear and convergent – of environmental communication as a subspecies of general communication are considered.

Educational and scientific platforms for the exchange of environmentally oriented information were considered.

We see the prospects for further research in the following: establish hierarchical relationships between the concepts of "environmental communication" and "environmental discourse"; to reveal the ratio of texts of functional styles in environmental discourse, the structure of Ukrainian environmental discourse, etc.

Keywords: environmental communication, environmental information, environmental issues, eco-communicator.